

Jozef Špaček

Od slova do SLOVA

(Recenzie a príležitostné texty)

text
príbeh
dej
reč
slovo
písmeno
kniha
dielo
zapletka
próza
poézia
písmo
písať
rozprávať
recenzia
poviedková tvorba
jazyková čistota
glosy
preklad
básnická zbierka
výber
retoromán
kompozícia
kontext
príležitostný text
sebairónia
balansovanie
umenie rozprávanie
smäť duše
absurdita náhoda
osud
korene humoru
portrét
skutočnosť
rozhovory
spomienky
slovostroj
básnické svetlo
riecka
mozaika
obraznosť
generácie
hľadačstvo
historia
humor
napätie
pamäť
detektívny príbeh
obraz sveta
múdrost
vinohrady
domov
regionálne
Hykisch
Karika
Šikulová
Jurík
Ballek

Sys
Zapletal
Čejka
Márquez
Nabokov
Bunin
Měří

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Od slova do SLOVA
(Recenzie a príležitostné texty)

Copyright © 2016 Jozef Špaček
Cover design © 2016 Ľubica Končeková
Slovak edition © 2016 Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vs@vs.sk
<http://www.vsss.sk>

Vydanie knihy finančne podporili:

Občianske združenie KVARTETO

Neinvestičný fond Mesta Skalica

INA Skalica spol. s r.o.

Vždy na Vašej strane
Protherm Production, s.r.o., Skalica

Vaillant Group Slovakia, spol. s r.o.

VEPOS - SKALICA s.r.o.

GUR Computers, Skalica

Amicus SK, s.r.o., Skalica

Mikulka tech s.r.o., Skalica

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Jozef Špaček: Od slova do SLOVA (Recenzie a príležitostné texty)
Zodpovedná redaktorka Anna Penkovová
Obálka a grafická úprava Ľubica Končeková
Tlač P + M, s. r. o., Turany
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-964-0

Jozef Špaček

Od slova do SLOVA
(Recenzie a príležitostné texty)

Obsah

I. OD TÉMY K TÉME, Z PRÍBEHU DO PRÍBEHU

Ťahák podľa Feldeka (Ľubomír Feldek: Ťahák z dejín slovenskej literatúry alebo Od Lomidreva po Malkáča)	15
Nespálená energia (Anton Hykisch: Atómové leto)	18
Naliehavá záležitosť (Jana Juráňová: Nevybavená záležitosť)	22
Upratovanie Veroniky Šikulovej (Veronika Šikulová: Diera do svet-ra)	25
Výrazný nával človečiny (Veronika Šikulová: Freska v dome, Medze-rový plod)	27
Ruská romanca P. Pišťanka (Peter Pišťanek: Neva)	30
Štvrtý román Petra Pišťanka... a posledný (Peter Pišťanek: Rukojem-ník)	32
Ostrohranný jednouholník (Máriu Kopcsay: Jednouholník)	35
Malý román, málo lásky (Balla: Veľká láska)	38
Z literárnej pozostalosti Petra Gregora (Peter Gregor: Utrpenie Miku-láša Horna)	41
Hranice žánru a odvahy (Koloman Kocúr alias Ľuboš Dojčan: Sracia zbraň)	44
Dve tváre jednej mince (Pavel Vilikovský: Letný sneh, Príbeh ozaj-ského človeka)	48
Rieka v próze (Štefan Moravčík: Sťahovanie rieky)	51
Súradnice súčasnosti (Jozef Puškáš: Sny, deti, milenky)	54
Zaťat' do živého (Ivan Čičmanec: Bratislavský satyr)	57
Cesta na Kilimandžáro, cesta do samoty (Peter Holka: Láska prebýva na Kilimandžáre)	61
Smäd tela či nepokoj duše? (Mikuláš Kočan: Pípeť)	64
Tma pred nami, tma v nás (Jozef Karika: Tma)	69
Poviedky o človeku v ohrození (Igor Hochel: Muchy (v treťom roku okupácie))	72

Výrazné žmurknutie (Miroslav Brück: Žmurknutie z večnosti)	75
Zlodej, ktorý rozdáva (Ivan Mojík: Zlodej prís)	77
Posledné chvíle Vladimíra Clementisa (Ľuboš Jurík: Smrť ministra)	80
Nádej menom Dubček (Ľuboš Jurík: Alexander Dubček / Rok dlhší ako storočie)	84
Rozhovory s majstrami (Ľuboš Jurík: Dialógy s hviezdami literatúry)	88
Pisár v službe (Ladislav Ballek: Trojou a vrškom pamäti)	91
Korene humoru (Ľudmila Rampáková: Humoristka Zuzka Zguriška)	94
Hlboké literárne sondy (Valér Mikula, Marcela Mikulová: Čakanie na dejiny)	98
Zaostrené na hodnoty (Anna Valcerová: Hodnoty svetovej a slovenskej literatúry)	102
Vladimír Mináč v diskurznom kontexte (Pavel Matejovič: Vladimír Mináč a podoby literárneho diskurzu v druhej polovici 20. storo- čia)	109
Oneskorené prózy V. Mináča (Vladimír Mináč: Zakázané prózy)	115
Inšpirujúco aj pre súčasnosť (Alexander Matuška: Osobne a neosob- ne)	119
Spomienky z nečasu (Július Vanovič: Zápisky z mŕtveho času / Anti- memoáre)	123
Vyprázdnený raj (Ivan Kolenič: Porušenie raja)	126
Slovostroj márnosti Ivana Koleniča (Ivan Kolenič: Až do nirvány)	131
Tajomstvo básnického svetla (Ján Tazberík: Spodný bod svetla)	134
Dve prózy Egona Bondyho (Egon Bondy: Agónie Epizóda)	136
Strážca jazykovej čistoty (Pavel Branko: Úklady jazyka)	139
Glosy nielen o jazyku (Inge Hrubaničová: Ako zjesť žabu)	141

II. SEDEM VIET O SIEDMICH KNIHÁCH

Sedem viet o siedmich knihách I

Július Balco: Kliatba žltých ruží	147
Valér Mikula: Postinterpretácie	147

Ján Zambor: Dom plný neviditeľných	148
Mila Haugová: Písať ako dýchať	149
Jozef Karika: Na smrť II	150
Jean Paul Didierlaurent: Čitateľ z vlaku 6:27	151
Joachim Meyerhofer: Kedy bude konečne zase všetchno také, také to nikdy nebylo	152

Sedem viet o siedmich knihách II

Stanislav Rakús: Poetika prozaického textu	154
Tibor Žilka: Dobrodružstvo teórie tvorby	155
Kolektív autorov: Hlboký lov (slov)	156
Peter Mišák a Peter Vrlík: Murárske povesti a príbehy	157
Juraj Kuniak: Za mestom	158
Veronika Šikulová: Moyzesovo kvarteto XL	159
Miroslav Brück: Hotel Oáza	160

III. EX LIBRIS

Jozef Puškáš: Záhrada (v piatom období roka)	165
Ivan Hudec: Pangharty	166
Petr Skarlant: Věk náruživosti	168
Ludvík Souček: Hippokratův slib	170
Pavel Bunčák: Maliny z mračen	171
Sen o pečiatke. Zostavili T. Janovic a J. Čertík	172
Kamil Peteraj: Bosá láska	174
Karel Sýs: Rodné číslo Homéra	175
Zdeněk Zapletal: Půlnoční běžci	176
Petr Prouza: Výletní parník	178
Jiří Žáček: Papírové růže	179
Bohumil Hrabal: Můj svět	181
Ludvík Němec: Průvodce povětřím a tmou	182
Zdeněk Zapletal: Křehké zboží	184
Petr Prouza: Holky, požár, kariéra	185
Erotické poviedky. Zostavil a doslov napísal Ivan Hudec	187
Vladimír Holan: Když růže přestaly chrlit krev	189

Jaroslav Holoubek: Včelí král	191
Ludvík Němec: Negativ	193
Zdeněk Zapletal: Nekonečný striptýz	195
Jaroslav Holoubek: Načasovaná slepice	197
Vasilij Grossman: Život a osud I., II.	199

IV. POHLADY ZA HRANICE

Súkromný prelet dejinami (Jaroslav Čejka: Odcizená krajina)	203
Náhrdelník Jaroslava Čejku (Jaroslav Čejka: Zvěrolékařka na stopě)	208
Nepremárněný život (Jaroslav Čejka: Prosranej život)	211
Retroromán Jaroslava Čejku (Jaroslav Čejka: Most přes řeku zapom- nění)	215
Román o skepse (Zdeněk Zapletal: Půlnoční pěšci)	219
Prozy Jana Zábrana (Jan Zábrana: Povídky)	222
Báseň proti prúdu (Karel Sýs: Apokalypsa podle Joba)	225
Vziať si komunistu (Philip Roth: Vzala jsem si komunistu)	228
Román po transfúzi (Ian McEwan: Amsterdam)	231
Joseph Heller a tí druhí (Joseph Heller: Portrét starého umelca)	233
Modré poviedky (Gabriel García Márquez: Oči modrého psa)	235
Smútok za vlasťou a iné podtóny (Vladimir Nabokov: Bledý oheň)	237
Sugestívna moc pamäte (Vladimir Nabokov: Pamäť, prehovor)	240
Od obdivu k pohrdaniu (Maxim D. Šrajer: Bunin a Nabokov)	243
Hľadanie v minulom čase (Sándor Márai: Rozvod v Budíne)	248
Dve novely S. Máraia (Sándor Márai: Esterina pozostalosť)	251
Hľadanie cesty (Vladimir Sorokin: Metelica)	254
Román o disidentoch (Ludmila Ulická: Zelený stan)	257
Nie je groteska ako groteska (Aleks Tarn: Ukradnúť Lenina)	260
Príbeh Novorusa (Jurij Poľakov: Nebo padlých)	263
Kultový román (Louis-Ferdinand Céline: Cesta do hlbín noci)	266
Až neuveriteľne provokujúci autor (Viktor Suvorov: Všetchno bylo ji- nak aneb Kdo začal druhou světovou válku)	269
Humor zo severu (Jonas Jonasson: Storočný starček, ktorý vyliezol z okna a zmizol)	274

V. PRÍLEŽITOSTNÉ TEXTY

V sieti pamäti	281
Nakuť kosu básnikovi	285
Nová kniha o Skalici (Pavol Dinka: Skalica a Skaličania v literatúre)	290
Nevšedne o búdach, vinohradníkoch a víne (Pavol Dinka: Skalické búdy)	292

I.

***OD TÉMY K TÉMĚ,
Z PRÍBEHU DO PRÍBEHU***

Ťahák podľa Feldeka

Majster všetkých literárnych žánrov a skutočný „homo scribens“, všetkými literárnymi i inými masťami mazaný Ľubomír Feldek sa rozhodol pomôcť aj študentom a vyučujúcim literatúry. Urobil to spôsobom jemu vlastným – do najnovšej knihy zahrnul texty, ktoré by mohli podľa neho suplovať dejiny našej literatúry od najstarších čias až po dnešok. Výsledkom tejto nezištnej snahy je kniha ***Ťahák z dejín slovenskej literatúry alebo Od Lomidreva po Malkáča*** (Literárne informačné centrum 2013). Feldekov ťahák obsahuje texty napísané k rôznym príležitostiam či účelom. V šiestich častiach sa stretávame s netradičným pohľadom na známe i menej známe literárne javy a zjavy, od Konštantínovho Proglasu, netradične Feldekom preloženom do modernej podoby, až po prozaika Ľubomíra Dobrovodu, ktorý zaujal svojimi knihami o Malkáčovi i Veľkáčovi. Popravde povedané, dnešným študentom, najmä tým stredoškolským, ten Feldekov ťahák veľmi nepomôže, hoci určite môže zaujať. Systém vyučovania literatúry je zásluhou tzv. Mikolajovej reformy rozbitý na márne kúsky a ani zaujímavo napísané ťaháky to už nenapravia.

Späť však k samotným Feldekovým kapitolkám a portrétom známych i neznámych autorov. Najväčšiu pozornosť udeľuje svojim súputníkom z trnavskej skupiny, čo je vcelku pochopiteľné. Obzvlášť kapitolka o Jánovi Stachovi je veľmi zaujímavá i dojímavá. Pre veľmi vážnych záujemcov o slovenskú poéziu konca 20. storočia by však viac vyhovovala Feldekova kniha, v ktorej sa výlučne venoval len konkretistom, teda trnavskej skupine (Prekliata Trnavská skupina, Bratislava, Columbus 2007). Objavne pôsobí obširna a celistvá kapitola o pre nás stále neznámom básnikovi zo Sliezska, žijúcom podstatnú časť života

v Bratislave a píšucom vo „vlastnom“ jazyku – laštine – Óndrovi Ľysohorskom (vlastným menom doc. PhDr. Ervín Goj). Feldek sa s ním zoznámil za zaujímavých okolností – ostatne, z knihy, a nielen tejto, vyplýva, že Feldek akoby ani iné okolnosti v svojom živote neprežíval – keď obaja upadli do nemilosti mocných. Napriek tomu sa podarilo autorovi ťaháku po početných osobných stretnutiach s touto osobnosťou preložiť časť poézie tohto opomínaného barda do slovenčiny, no knižne do dnešnej doby na Slovensku nič nevyšlo... Tiež kapitolka o Ivanovi Horváthovi, senickom rodákovi, s ktorého deťmi sa Feldek počas svojho detského pobytu v tomto meste hrával, pôsobí objavne, hoci veľmi trpko, pretože v tomto spisovateľovi režim zmárnil človeka doslova európskeho formátu. Feldek tiež využíva v svojom ťaháku veľa možností nazrieť do zákulisia spisovateľskej society i vydavateľskej práce, najmä z činnosti dnes už podstatne inak orientovaného vydavateľstva Slovenský spisovateľ ako z čias, kedy tam pôsobil na rôznych pozíciách. Približuje aj okolnosti, ktoré ho viedli k napísaniu vlastných textov, ktoré sú možno menej známe či prezentované – napríklad pasáž o divadelnej hre *Horor v horárni*, ktorá tvorí časť kapitoly o Hviezdoslavovi. I jeho básne i hry pretlmočil do súčasnej slovenčiny, podobne je tomu i s Jánom Kollárom a jeho *Slávy dcérou*. Ľudovíta Štúra priblížil veľmi jednoducho – svojou básňou *Stopár v Modre*, podobne aj Laca Novomeského zasa básňou *Pieseň bez melódie* s viac ako zreteľnou alúziou na známu báseň L. N. Múdrost' – *Čo máme vravieť, súdruh Novomeský, / keď vedeli sme o tom?* (s. 149). V tomto prípade však nebolo ani viac treba, lebo celá báseň vystihuje naše slovenské pštrosie postoje k tragickým osudom, o ktorých sme sa vraj dozvedeli príliš často až s veľkým oneskorením (?!).

Svojskosť, netradičnosť, objavnosť – najmä s týmito atribútmi pracuje Feldek v tejto knihe, nech už je to svet našich rozprávok, do ktorého patrí úplne samozrejme Pavol Dobšinský, predstavený

tiež v zaujímavom svetle; prekvapujúco sa ako rozprávkar vy-
lúpnne z Feldekovho spisovateľského automatu aj Samo Chalup-
ka ako zásobovateľ rozprávok pre Boženu Nemcovú. Z takýchto
pozícií pristupuje snád' ku každej z do knihy zakomponovaných
osobností vrátane maliarov Kompánka či Cipára. V hlavnej úlo-
he je však takmer vždy sám Feldek, hoci pri takom množstve
práce, ktoré odviedol a odvádza v oblasti písaného slova, je to
vcelku pochopiteľné. Jeho ťahák teda pritiahne najmä fanúšikov
našich literárnych kuriozít, v menšej miere odvrátenej tváre lite-
rárnych dejín, čo však rozhodne nie je žiadna chyba.

www.noveslovo.sk, 4. 10. 2014

Nespálená energia

Anton Hykisch napísal rozsiahly román, typologicky zaradiateľný do línie budovateľských románov, ktorý však z tohto radu zároveň evidentne vybočuje. Reč je o diele **Atómové leto** (Slovenský spisovateľ 1988). Zásľuhou rôznych historických skúseností najmä z päťdesiatych rokov sa na takéto prozaické projekty zvykneme dívať prinajmenej s miernym stupňom dešpektu. Hykischov román však presahuje pojem „budovateľský“ vo viacerých smeroch či rovinách. Nachádzame v ňom podrobnú epickú správu o jednej z etáp budovania atómovej elektrárne na južnom Slovensku, ale i dôkladné historizujúce obzretie sa za definitívne odchádzajúcim svetom a spôsobom života dedín, ktoré museli stavbe viac alebo menej ustúpiť, či spoločensko-politický aspekt existencie tohto faktu na pozadí černobyľskej katastrofy, pôsobiacej na vedomie ľudí, ktorí sú priamo alebo nepriamo „pri tom“. Ťažisko epickej pozornosti uprel na jednu mladú rodinu, manželov Chladovcov s ich deťmi a príbuznými. Práve Igor Chlad – technik, pragmatik, pracujúci na stavbe atómk, presvedčený o nevyhnutnosti tejto cesty zabezpečovania energie pre potreby národného hospodárstva, a jeho žena Klára, výnimočne krásna žena, humanistka, mučivo sa zmietajúca v pochybách o budúcnosti v tieni ďalšej možnej katastrofy, to sú protagonisti oživeného sporu medzi fyzikmi a lyrikmi. Väčšie epické napätie však neplynie z ich prudkých škriepok, úzkostlivých sporov, no podstatne viac sa ho nahromadzuje pri značnom množstve úvah a rozhovorov o vedení a vedomí, do ktorých sa vedome či nevedome dostávajú aj ďalšie postavy, a prirodzene, i sám autor v dosť častej rovine autorskej reči. Snahu po novom nastoliť spomenutý legendárny spor končí Hykisch v podstate potom

s tragickou príchut'ou (filozofka-humanistka Klára zomiera a Igor zostáva sám so synmi nad'alej presvedčeným „atomčikom“, snaživo si plniacim pracovné povinnosti na stavbe v Žitňanoch, no predsa len je prudko ožiarený či zasiahnutý – nie radiáciou, ale životom, jeho tragickými lúčmi). Vo všeobecnejšej rovine román prízvukuje a potvrdzuje známe oficiálne stanovisko (spomenuté v románe aj ako menšie zlo), že napriek všetkému, čo vieme o Černobyle po ňom a nielen o ňom, sú takéto stavby nutné a potrebné a je možné zabezpečiť bezpečnosť ich prevádzky. Je to stanovisko racionalistu-technokrata Chlada (aj keď sa ocitá vo víre pochybností neracionálnej povahy najmä po zoznámení sa s Moravákom Zbyňkom Petrášom, ale len chvíľami, nárazovo), ako aj autora ako spisovateľa s inžinierskym vzdelaním, teda stanovisko, ktoré prijímame rozumom – ale srdcom? V tejto rovine románu autor viditeľne potláča snahu o spontánnejšiu reakciu na ďalšie úskalia problematiky, najmä ekologické. Vyhol sa šanci nastoliť otázku kompetentnosti pri výbere miest pre takéto stavby, o organizácii a patričnom technickom zabezpečovaní stavieb pred ich začatím, o úplnosti v informovaní o takých dôležitých objektoch u nás, o netradičných technických možnostiach vo výskume zabezpečovania získavanie energie.

Pri písaní týchto riadkov sa nám vybavujú správy z dennej tlače o objave fyzika Feoktistova o bezpečnej jadrovej elektrárni a o laboratórnom pokuse amerických a anglických fyzikov týkajúcom sa riadenej jadrovej reakcie pri izbovej teplote. Nemali by aj spisovatelia patriť k tým, ktorí hľadajú nové cesty možností i za cenu možných omylov? Veď práve A. Hykisch oplýva možno najvyššou mierou znalostí práve z týchto oblastí ľudskej činnosti v rámci súčasnej slovenskej literatúry.

Vráťme sa však z poľa možností a predpokladov na pole umeleckej výpovede, akou je román *Atómové leto*. Autorovi rozhodne nemožno uprieť snahu sumarizujúco postihnúť všetky podstatné znaky poznaných reálií pri výstavbe atómovej elektrárne, no i tak

sa ťažko možno ubrániť dojmu, že z veľkej časti zachytil javy viac prechodné ako stálejšie, erbové, a ktovie, či sa pri tomto type románov možno vôbec vyhnúť určitej nevyhnutnej miere pragmatického publicizmu – máme na mysli všetky tie operatívky, gremiálky, riadne či výnimočne zvolávané porady, obchádzky staveniska, návštevy „problémových miest“ a pod. Autor venoval týmto prvkom pomerne značnú pozornosť v úsilí informačne saturovať román natoľko, aby mohol odpovedať na otázky súvisiace najmä s mierou bezpečnosti prevádzky jadrovej elektrárne nad bežne dostupnú informačnú úroveň. V tomto smere román dokumentuje zjavný posun k zodpovednejšiemu a fundovanejšiemu prístupu k stvárneniu rôznych vrstiev náležitých reálií, ak za východisko pre porovnávanie berieme vlastne všetky doteraz publikované budovateľské romány (ale i príspevky novšieho dáta napr. z pera R. Čižmárika práve na túto tému), ako aj podstatne vyššiu škálu štylistických prostriedkov, využitých pre rôzne autorské zámary (úryvky z kroniky obce Žitňany, osobné listy, polylógy z krčmy, kde sú prítomní pracovníci stavby v rôznych funkciách, alúzie na antické motívy a pod.). Námet samotný, závažnosť problematiky núkala autorovi ešte viac, ako využil, hoci mnohé pasáže a sujetové línie zvládol bravúrne. Na niektorých miestach však podľahol autorským lacnostiam – napr. Chladovo „lietanie“ nad sídliskom. Po Čapkovi, Vyskočilovi a Balcovi človek lieta vlastnou silou aj u Hykischa, lenže akosi najkotrbatejšie (habarkujú! rukami), z dôvodov predovšetkým alkoholických. Sú nimi i riaditeľove úvahy pri prehliadke staveniska – „*Trat' mládeže. Lopaty, krompáče. Nohaté spolužiačky. Zväzácke čaty, nástupy pod vlajkou.*“ (s. 315), atď. Ohurovanie slovami, termínmi, ktoré môžu navodiť strach viac v pojmovej rovine ako v skutočnej, smeruje akoby k pocitom apokalypsy z makromolekulárneho sveta, sveta jadrovej fyziky, no tam už niet autorskej lyriky, je to strel'ba termínmi, strel'ba odboku – „*Hadrióny už nastúpili, plieskajú ako zavesená bielizeň vo víchrici, počuješ*

mňaukať mióny, leptóny leptajú tvoju kožu, kvarky ťa rozožierajú ako kyselina z akumulátora, šialená zberba sa vrhá na teba a ty márne vzdoruješ, nemáš sa kam skryť. Mastné napuchnuté škvar-ky-kvarky, spenené pióny, zadúšajúce hyperóny, smradľavé kaóny, zaglejené gleóny, pach čižmarskeho čírizu, och, úbohé telo ženy, bez skafandra, vo svojej nahote v márnom zápase na okraji dvoch atómov!“ (s. 210). Nevedno, prečo sa autor románov Čas majstrov a Milujte kráľovnú nevyhol práve takýmto „oživeniam“ svojho rozsiahleho románového projektu.

Najnovší román A. Hykisha v pozitívnom slova zmysle obohatil poznanie náročnej a aktuálnej problematiky, akou oblasť praktickej jadrovej energetiky nesporne je. Zobrazil našich súčasníkov v napätých, civilizačne príznakových vzťahoch. Hoci román svojimi východiskami v podstate umelecky výraznejšie neprekvapil viac či menej zasvätenú čitateľskú verejnosť, je serióznym pokusom priblížiť v náročne stavanom prozaickom texte páľčivý úsek našej znepokojujúcej súčasnosti.

Romboid č. 9, 1989

Naliehavá záležitosť

Prozaička a dramatička Jana Juráňová (1957) publikovala ďalšiu pozoruhodnú knihu, románovú novelu *Nevybavená záležitosť* (Záujmové združenie žien ASPEKT 2013). Uvádza nás do podmanivého sveta starnúcej ženy, ktorá si po smrti svojho manžela hľadá nový životný status. Rozhodne sa opustiť život v Meste (Bratislave), kde žila na desiatom poschodí panelákového domu, a usadí sa v nemenovanej dedine zrejme niekde na Záhorí do rodinného domu, ktorý si kúpili ešte počas manželovho života. Jej zmenenú životnú situáciu po náhlej strate životného partnera možno teda stručne vyjadriť i skrátené nasledovne – z veľkého do malého (mesto – dedina), z vysokého do nízkeho (byt – dom). Až po usadení sa v novom dome a prvých kontaktoch s dedinským prostredím zisťuje, aký má pre ňu najmä tento zvonku ničím výnimočný vidiecky domec význam – postupne si v jeho vnútorne architektonicky slobodne členenom priestore uvedomuje, čo znamená pocit voľnosti, slobody a bezpečia. Život v čase, kedy pre ňu je viac známych a blízkych (okrem syna a dcéry) už na onom svete a ona si na túto krutú zákonitosť musí privykať, však nie je nijakou idylkou. Musí sa vyrovnávať s rozmarmi či čudáctvom svojich susedov a dedinských spoluobyvateľov, ktoré sa však nevymyká bežným zvyklostiam. Sprvu sa viac uzatvára do seba, podlieha určitej skepse (aj voči dedinskému prostrediu), ktorá je vzhľadom na nečakané vdovstvo pochopiteľná – „*Smutní ľudia sú egoistickí, to som si všimla dávno a viem, uvedomujem si to, že teraz som taká aj ja. Nevládzem byť iná.*“ (s. 12). Postupne sa však predsa len jej situácia mení, hoci kontakty so susedmi či obyvateľmi dediny nie sú celkom priateľské ani úprimné, čas sa ukazuje byť aspoň čiastočne liečivým

prvkom – „*Zakúšam tu ticho a nový druh samoty. Nie je to nepríjemné.*“ (s. 19). Predsa sa len postupne vymaňuje z ulity samoty; najprv ju zaujme trojnohá mačka (pomenuje si ju Mačka), o ktorú sa začne starať, neskôr zisťuje, že v dedine, kde sa usadila, má svoje korene aj dávna priateľka Soňa, hudobná pedagogička. Obnoví s ňou kontakt a prijme jej ponuku pomôcť pri nácviku dedinského spevokolu na miestnej fare, hoci jej postoj k náboženstvu je skôr vlažný, aj keď si občas zalistuje v Biblii a zacituje z nej príhodný žalm.

Výraznejšie zauzlenie pokojného dejinného toku nastáva vtedy, keď pri podrobnej prehliadke svojho obydlija nájde na povale odložený kufor, o ktorého existencii pri kúpe domu nemala tušenia. V kufri nachádza maliarsky portrét neznámej mladej ženy a listiny rôzneho druhu – denníkové zápisky, výstrižky, poznámky, listy. Najprv sa zaoberá len ženiným portrétom a po postupnom prečítaní nájdených listín si skladá s výrazným investigatívnym zaujatím podstatné časti tragického príbehu Edity Zöllnerovej a jej rodiny. Priateľku Soňu však do záhady tajomného kufra nezasväťí, čosi jej v tom bráni, akoby to bol odkaz z minulosti len pre ňu samotnú, hoci im ich obnovené priateľstvo obom vyhovovalo, keď sa ocitli bez životných partnerov v novom prostredí, s novými motiváciami. Zöllnerovci bola židovská rodina, ktorej sa pred očami postupne mení slovenské prostredie na mimoriadne nepriaznivé a ohrozujúce ich životy. Zo zápiskov a výstrižkov najprv zaznievajú signály z Nemecka po r. 1933, potom i z domácich zdrojov. Konečné svedectvo o ich tragickom konci vyjaviť ich slúžka Marika a písomne ho zaznamenala jej vnučka. Tragickú pointu však obsahuje stručný list poslaný Marike v r. 1945, kde sa vyjavuje pravda o zastrelení Zöllnerovcov Nemcami ešte na slovenskom území. Rozprávačka príbehu tak preberá bremeno účasti na tragickom osude tejto rodiny a najviac pre ňu bude znamenať obraz Edity – „*Portrét Edity visí na stene v mojom dome. Zvykla som si naň. Na nevybavenú záležitosť,*

ktorú nikto neurguje.“ (s. 148). Kniha J. Juráňovej je komorne pôsobiaca psychologická próza o ceste zo škrupiny samoty za účasťou na cudzích tragických osudoch z minulých čias, ktoré však ostávajú mementami či výkričníkmi pre nás, žijúcich možno trocha otupene a ľahostajne v časoch prítomných.

www.noveslovo.sk, 22. 8. 2014

Upratovanie Veroniky Šikulovej

Známa slovenská prozaička Veronika Šikulová (1967), ktorá sa jednoznačne vyčleňuje z už v podstate neprehľadného radu závratného množstva ženských autoriek v súčasnej próze, vydala svoju ďalšiu knižku, v poradí už siedmu, nazvanú ako inak ako šikulovsky – ***Diera do svetra*** (Slovart 2012). Na prvý pohľad – zásluhou grafickej úpravy knižky, na slovenské pomery neobvyklej – ide o knihu určenú pre detského čitateľa (Wikipédia charakterizuje V. Šikulovú ako prozaičku pre deti a mládež, čo nie je ani zďaleka presné). Po prečítaní tejto sympatickej publikácie je však zrejmé, že mladším čitateľom určená vlastne nie je. Kniha, ktorú autorka možno po upratovaní vo svojom počítači (?) predvídavo rozdelila do šiestich častí, obsahuje krátke či ešte kratšie texty, v ktorých dominuje hravosť, irónia, humor, sebaíronia, jazykové schválnosti – najmä kalambúry – a tiež značná miera sebakúmania a svetaskúmania (alebo naopak). Pravda, Šikulovej svet, to nie sú ďaleké kraje či cudzie mestá, hoci v nich tiež pobývala, ale je to predovšetkým jej Modra, jej mikrokozmos. K tomu treba ešte priradiť jej nezabudnuteľného otca Vinca, ktorý ju sprevádza nielen v spomienkach, ale i snoch. Ďalej tiež jej milovaného/mailovaného životného partnera a deti... Často tiež spomína Boha, ale tak trochu akoby ledabolo či familiárne, nie bázlivo (s výnimkou piatej časti *Májový desiatnik*, kde predsa len zostupuje do hlbších vrstiev duchovného sveta). O hĺbke či úprimnosti jej postoja k Všemohúcemu svedčí však aj len akoby mimochodom utrúsená zmienka o jej každonedeľnom dotyku kropeničky so svätenou vodou v modranskom kostole. Šikulová sa dôkladne vyzná aj v prírodnom svete, či rastlinnom, alebo zvieracom, čo bolo ešte nie tak dávno úplnou a prirodzenou

výbavou a svedkom životnej múdrosti našich predkov. O rastlinách, prírode a súžití s ňou, ktoré bolo kedysi pre našich predkov niečím samozrejým, píše najmä v druhej časti svojej knihy, nazvanej príznačne – *Za slávičím humnom*. Najkratšou časťou je časť štvrtá, obsahujúca dve modlitby – podľa autorky „strelné“. Vo väčšine textov prejavila alebo nábeh k básnickému jazyku, alebo sa oň pokúsila v úplnosti. V niektorých sa dopracovala až ku gnómickosti vypovedaného – napríklad v častiach nazvaných *Zubaté je chladné slnce* či *Kto som?* Bohato využíva aj alúzie na iných autorov, iné texty; niektoré vyznievajú ako zámerné, chcené, u iných pôsobia skôr ako čaro nechceného. Jej zjavné sympatie patria takým spisovateľom (okrem tatka Vinca) ako J. Litvák, L. Novomeský, Š. Strážay, M. Proust, ale určite aj R. Sloboda a W. Thoreau. Provokačne pôsobí rytmizovaný textík *Spisovateľ má mať hovno* so skeptickou pointou – „*Aj tak to nik nečíta.*“ Snáď aj preto si zvolila názov knihy tak obyčajne či priskromne – *Diera do svetra*, čiže nie do sveta...

V. Šikulová však nemusí mať z nečítania obavy, jej knihy sa určite čítajú, a nie hocijakými čitateľmi. Výsledkom jej triedenia textov je skutočne pôvabná knižka, napísaná vtipnou a inteligentnou autorkou, ktorá tentoraz nevyužila svoju ďalšiu silnú stránku – sprostredkovať čitateľovi príbeh či príbehy o osudoch ľudí okolo nás, ktorým dokáže dať neopakovateľnú a zrejme aj nenapodobiteľnú šikulovskú príchuť.

www.bookreview.sk, 23. 8. 2013

Výrazný nával čírej človečiny

Prozaička Veronika Šikulová vydala v krátkom čase naraz dve svoje nové knihy, formálne sa odlišujúce, no obsahovo vzácné sa doplňujúce. V zbierke spomienkových textov, denníkových zápisov i mailovej korešpondencie **Freska v dome** (Literárne informačné centrum 2014) sa predstavila s textami, v ktorých sa upína viac na časy minulé ako prítomné. V pútavom prúde spomínania sa objavuje nie iba jej otec Vinco ako autorita, umelec, no i svojský človek, láskavý otec rodiny a neodmysliteľná osobnosť nielen modranskej society, ale aj jeho priatelia z umeleckých i neumeleckých kruhov, ktorí sa postupne stali tiež priateľmi samotnej autorky. Tiež približuje svoje roky dospievania a následne štúdia na vysokej škole, počas ktorého trávil veľa času s priateľkou Denisou Fulmekovou (nateraz tiež spisovateľkou) v legendami opradenej kaviarni U Michala. Pozoruhodné sú jej portréty najmä spisovateľov, ktorým venovala výraznú pamäťovú pozornosť – R. Slobodu, M. Rúfusa, manželov Kadlečíkovcov, J. Johanidesa, D. Duška, L. Vadkertiovej-Gavorníkovej a Š. Strážaya. Osobitný záujem venuje tiež mihalkovičovskej rodine, ktorej súčasťou sa stala po vydaji, a zvlášť svojmu svokrovi, básnikovi Jozefovi Mihalkovičovi. V celej galérii týchto slovných portrétov vidí v nich nielen ľudí z mäsa a kostí, príťažlivých svojím neopakovateľným životným štýlom a spôsobmi, s akými sa stali výraznými autoritami, no dokáže zaujať aj originálny prístup k ich umeleckým postojom a každodenným návykom a tiež k ich životnej filozofii. Týka sa to aj umelcov z výtvarných a hudobných kruhov, na ktorých mala už od detstva šťastie, pretože niektorí z nich navštevovali jej otca v dome na kopci v Hamrštíle, alebo sa pri rôznych príležitostiach vybrali dolu za nimi, do

Modry. Boli to najmä maliar a filozof Jozef Ilečko či hudobný skladateľ Il'ja Zeljenka. Zaujatie a láska, štepkovsky povedané číra človečina, ktorá vyžaruje z jej písania, sú v našej literatúre tohto typu len málo obvyklé. Tiež sa to týka pomerne odvážneho publikovania obsiahlej mailovej korešpondencie s Olegom Pastierom, ktorá vznikla počas jej pobytu v Severnej Amerike.

V druhej knihe, románovej novele **Medzerový plod** (Slovart 2014), napísanej po formálnej stránke výrazne odlišným spôsobom – nielen kvôli použitiu menej častej 3. osobe rozprávačky – sa vyrovnáva so smrťou matky, ktorá je pre ňu a jej blízkych pochopiteľne ťažkým úderom. Nenarieka, nesťažuje si, hoci s ňou veľmi bolestivo prežíva priebeh ťažkej nevyliciteľnej choroby s takou mierou empatie a starostlivosti, ktorú ťažko možno označiť za štandardnú. Jej rozprávačský žáner však nie je zamierený len do siete rodinných a priateľských vzťahov, do detstva modranského z domu na kopci nad mestom i v meste (nie náhodou začína túto knihu slovom *MODRA*), ale píše aj o ľuďoch z okraja, z periférie, opovržlivo označovaných novým termínom našich čias ako „socky“ (napr. Gita, Miro, Janko), v ktorých vidí ľudí nešťastných, čo z rôznych príčin nedokážu či nechcú zmeniť svoj život, svoj status, no ku ktorým si dokáže nájsť cestu a pomáha im nezištne, hoci často bez úspechu. V tomto smere prevzala štafetu po svojom otcovi, ktorý týchto ľudí veľmi dobre poznal (literárna kritika pomenovala jeho hrdinov z prvej časti tvorby, že žijú akoby „s vychýlenou osou“), pomáhal im, často ich priviedol domov, nakrímil ich a podobne. Ak sa ich obraz a ich osudy objavili v tvorbe obidvoch Šikulovcov, nie je to náhoda, ani póza, ale je to predovšetkým pochopenie a porozumenie pre tento svet, spoločnosťou opomínaný či zaznávaný. Osvedčenou silnou stránkou jej próz sú „hovory ľudí“, povedané s B. Hrabalom, ktorým vnímavo a s porozumením načúva (jeden z tých najodvážnejších príkladov z *Medzerového plodu*: „*Vlastne raz, cestou zo Zošky v taxíku, bol tam po smotan*

a niesol ju v konvičke, no do taxíka sa mu natlačili kurvy. Jedna si stále vyhrňala sukňu a škatuľu mala ako baranicu. – Nevedel som, čo mám urobiť, nabral som do dlane tej smotanky a cap jej po piči. Strašne sa jej to ľúbilo!“ – s. 114-115) a trefne ich začleňuje aj so situačne vyžívanými vulgarizmami, ktoré sú u nej bežné už od vstupu do literatúry, do svojich rozprávačských segmentov – práve takto mozaikovo štrukturuje obidve svoje knihy, hoci v *Medzerovom plode* viac zahľadená do seba, do svojich pochybností a úvah nad prítomnosťou i budúcnosťou. Ako píše D. Dušek na prebale knihy – V. Šikulová sa najedla kaše života – a teraz nám o tom rozpráva. A život jej chutí trpkosladko, tvorí tak niečo ako modranský amarcord, ale ponoriť sa do jej rozprávačského sveta je záruka skvelého čítania, v ktorom sa oplatí aj stratiť či zablúdiť a tiež precítiť tú neobvyklú chuť šikulovskej človečiny.

www.noveslovo.sk, 13. 4. 2015